

VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖS JULKISTEN HANKINTOJEN STRATEGISISTA EKOLOGISISTA TAVOITTEISTA VUOTEEN 2035

1. Päätös

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä julkisten hankintojen strategisista ekologisista tavoitteista (jäljempänä periaatepäätös) tavoitteena on ohjata julkisia hankintayksiköitä systemaattisesti ja seurattavissa olevalla tavalla vähentämään tuotteiden, palveluiden sekä urakka- ja tietojärjestelmähankintojen haitallisia ympäristövaikutuksia koko elinkaaren aikana.

Julkisten hankintojen arvo on Suomessa yli 38 miljardia euroa vuodessa eli noin 14 % bruttokansantuotteesta. Suuren volyymin vuoksi julkisilla hankinnoilla on erityinen rooli hyvinvoinnin edistäjänä, uusien innovaatioiden ja investointien vauhdittajana sekä haitallisten ympäristö- ja luontovaikutusten vähentäjänä elinkaarikustannusten kannalta kustannustehokkaasti. Julkisilla hankinnoilla voidaan myös edistää puhtaita markkinoita ja luoda ennakoitavuutta, joka mahdollistaa investoinnit, innovaatiot ja kotimaisen referenssimarkkinan syntyminen. Aktiivisella julkisten hankintojen kehittämisellä voidaan vaikuttaa myös EU:n sääntelyyn.

Periaatepäätöksellä toteutetaan hallitusohjelman kirjauksia kiertotaloushankintojen ja innovatiivisten hankintojen edistämisestä sekä kansallista julkisten hankintojen strategiaa 2020 ja sen ekologisen kestävyden tahtotilaa. Strategiaa toimeenpanee vaikuttavien julkisten hankintojen ohjelma Hankinta-Suomi.

Periaatepäätöksen ekologisten tavoitteiden taustalla ovat globaalien ympäristösopimusten tavoitteet luontokadon pysäyttämisestä ja ilmastonmuutoksen hillinnästä ja sopeutumisesta sekä EU:n ilmasto-, luonto- ja kiertotaloustavoitteiden edistäminen ja luonnonvarojen kulutuksen vähentäminen.

Tavoitteet tukevat yleisesti ilmasto- ja luonto- sekä jäte- ja kiertotaloustavoitteiden saavuttamista. Tavoitteet edistävät julkisten hankintojen hiilijalanjäljen vähentämistä ja Suomen kulutusperäisiä kasvihuonekaasupäästöjä. Ne nostavat tuotteiden käyttöikä ja kierrätysmateriaalien osuuksia ja siten vahvistavat Kiertotalousohjelman ja Kiertotalouden green dealin tavoitteiden saavuttamista.

2. Julkisten hankintojen tavoitteet

Julkisten hankintojen ekologiset tavoitteet vuoteen 2035 asetetaan tutkimustietoon perustuen niille julkisen hankinnan kategorioille, joilla on merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia ja jotka ovat volyymiltään merkittäviä. Näissä kategorioissa on suurin potentiaali haitallisten vaikutusten vähentämiselle huomioiden vaikutusten kohdentumisen ilmastonmuutokseen, luonnon monimuotoisuuteen ja luonnonvarojen käyttöön. Tavoitteet ovat suhteellisia vähennystavoitteita, jotka kuvaavat tavoiteltua muutosta verrattuna lähtövuoden tasoon kansallisesti.

Hankintakategorialle, tai tarkemmin määritellyille alakategorioille, asetetaan tavoite hiilijalanjäljen ja luontojalanjäljen vähentämiselle sekä kiertotalouden edistämiseksi vuoteen 2035. Vaikuttavimmiksi tunnistetut hankintakategoriat ovat rakentaminen, kuljetukset ja ajoneuvot, elintarvikkeet ja ateriapalvelut, tietyt sosiaali- ja terveyspalvelut, sekä tieto- ja viestintäteknologia (ICT).

Tarkoituksena on luoda kansallinen julkisten hankintojen ekologisten tavoitteiden tiekartta ja toteuttaa julkisissa hankinnoissa ratkaisuja, jotka edistävät vähähiilisyyttä ja kiertotaloutta sekä vähentävät muita haitallisia ympäristövaikutuksia kokonaistaloudellisesti parhaalla tavalla, sekä tukevat huoltovarmuutta ja alueita. Kukin hankintayksikkö määrittelee itse omien strategisten linjausten ja

tavoitteiden pohjalta toimenpiteet, käytännön keinot ja käytettävät kriteerit hankinnan toteuttamiseksi markkinavuoropuheluita hyödyntäen.

Valtion hankintayksiköt ottavat huomioon omien strategisten linjaustensa pohjalta hankintoja suunnitellessaan periaatepäätöksen strategiset ekologiset tavoitteet vuoteen 2035. Valtioneuvosto suosittelee, että muut julkiset hankintayksiköt noudattavat periaatepäätöksen tavoitteita ja periaatteita.

Hankintayksikkö huomioi strategiset ekologiset tavoitteet hankinnoissa siten, että ne eivät hankintayksikön arvion mukaan aiheuta lisäkustannuksia hankinnan elinkaaren aikana, vaikuta hoitotuloksiin tai potilasturvallisuuteen.

Tavoitteet on asetettu hankintakategoriakohtaisesti, kohdentuen merkittävimpiin haitallisiin ympäristövaikutuksiin sekä huomioiden hankintojen keinot ja toimialan valmiudet. Hiilijalanjäljen vähennystavoite vuodelle 2035 on asetettu suhteutettuna vuoden 2019 lähtötasoon ja luontojalanjäljen osalta suhteutettuna vuoden 2022 lähtötasoon.

Tavoitteet eivät ole kilpailutuksessa käytettäviä vaatimuksia.

Strategiset ekologiset tavoitteet ovat kansallisen tason mittareita, joita seurataan koko julkisen hankinnan kattavasta Hilma-datasta tehtävällä laskennalla, hyödyntämällä valmisteilla olevaa julkisten hankintojen tietovarantoa sekä asiantuntijaselvityksin. Käytettävissä olevilla mittareilla ja laskennanmenetelmillä seurataan kansallisen tason ympäristökuormituksen kehitystä, eikä sillä voida seurata yksittäisen hankintayksikön tai hankinnan ympäristösuorituskykyä.

Tässä työssä käytettävät jalanjälkilaskennan menetelmät on kehitetty julkisten hankintojen kansallisen tason hiili- ja luontojalanjälkien mittaamiseen ja seuraamiseen, joten ne soveltuvat hyvin kansallisten tavoitteiden asettamisen ja seurannan mittareiksi, ja niitä kehitetään jatkuvasti tuottamaan tarkempia tuloksia. Asetettavat tavoitteet ja seuranta eivät ulotu tuotekohtaiselle tasolle.

Tavoitteet kategoriakohtaisesti asetetaan,

- **Talonrakentaminen, uudisrakentamisen hankinnat sisältäen työmaatoiminnot** hiili- ja luontojalanjäljen vähentämiselle, kiertotalouden edistämiseksi yleisesti sekä raaka-ainekohtaisesti
- **Kiinteistöjen korjausrakentamisen yhteydessä tehtäville hankinnoille sisältäen työmaatoiminnot** hiili- ja luontojalanjäljen vähentämiselle, kiertotalouden edistämiseksi yleisesti sekä raaka-ainekohtaisesti
- **Infrarakentaminen (uudis- ja korjaus) mukaan lukien työmaatoiminnot** hiili- ja luontojalanjäljen vähentämiselle, kiertotalouden edistämiseksi yleisesti
- **Elintarvikkeet**, hiilijalanjäljen vähennystavoite ja kiertotalouden tavoitteet
- **Ateriapalvelut** hiili- ja luontojalanjäljen vähentämiselle ja kiertotalouden edistämiseksi
- **Ajoneuvot ja kuljetuspalvelut sen mukaan mitä ajoneuvoja palveluissa käytetään** hiili- ja luontojalanjäljen vähentämiselle ja kiertotalouden edistämiseksi
- **ICT laitteet** hiili- ja luontojalanjäljen vähentämiselle ja kiertotalouden edistämiseksi
- **Datasalit ja palvelimet** luontojalanjäljen vähentämiselle ja muut ekologiset tavoitteet

- **ICT järjestelmät (ohjelmistot)** muut ekologiset tavoitteet
- **Hoitotarvikkeet** hiilijalanjäljen vähentämiselle ja kiertotalouden edistämiseksi sekä muut ekologiset tavoitteet
- **Tietty sähköä käyttävät lääkinnälliset laitteet** hiilijalanjäljen vähentämiseksi, kiertotalouden edistämiseksi ja muut ekologiset tavoitteet
- **Lääkkeet** hiilijalanjäljen vähentämiseksi, kiertotalouden edistämiseksi ja muut ekologiset tavoitteet

3. Keskeisimmät toimenpiteet vuosille 2026-2030

Perustetaan ekologisten tavoitteiden toimeenpanon tueksi hankintayksiköiden ja ministeriöiden asiantuntijoista sekä tutkijoista koostuva asiantuntijaryhmä, jonka tehtävänä on kehittää kansallisella tasolla kestävyyskriteeriyötä, toimia säädösvalmistelun asiantuntijapoolina koskien julkisten hankintojen ekologisia vaatimuksia sekä toimia ajankohtaisfoorumina (vastuutaho ympäristöministeriö).

Käynnistetään ennakoivan markkinavuoropuhelun -toimintamalli yhteistyössä Business Finlandin kanssa. Ennakoivissa markkinavuoropuheluissa hankintayksiköt yhteistyössä kertovat tulevista hankintatarpeista ja kartoittavat markkinan kyvykkyyttä vastata tarpeisiin. Ennakoivat markkinavuoropuhelut mahdollistavat julkisille hankkijoille systemaattisen tavan valmistella tulevia hankintoja ajankohtaista markkinatietoa hyödyntäen ja edistävät yritysten uusien vähähiilisten ja kiertotalouden mukaisten ratkaisujen markkinoille pääsyä (vastuutaho ympäristöministeriö sekä muut ministeriöt).

Käynnistetään julkisia hankintoja koskevan ympäristövaatimusten sektori- ja tuotesääntelyn kansallinen koordinaatio ministeriöiden ja julkisten hankintojen neuvontayksikön välisenä yhteistyönä. Ylläpidetään luetteloa säädöksistä, sisältäen sekä kansalliset että EU-säädökset, joissa on julkisia hankintoja koskevia ympäristövaatimuksia. Edistetään tietoisuutta ja toimeenpanoa koostamalla voimassa olevien ja valmistelussa olevien säädösten pääasiallinen sisältö hankintayksiköiden hyödynnettäväksi yhteistyössä julkisten hankintojen neuvontayksikön kanssa (vastuutaho ympäristöministeriö sekä muut ministeriöt).

4. Seuranta ja raportointi

Tavoitteiden seurannasta vastaa asetettava seurantaryhmä, joka kehittää Hilma-tilastoinnin laatua, hiili-, luonto- ja materiaalijalanjälkilaskennan menetelmiä, sekä on mukana valmistelemassa asiantuntija-arviointien toteuttamista. Seurantaryhmä hyödyntää ja kehittää edelleen olemassa olevia järjestelmiä, kuten Tutkihallinto.fi -sivustoa sekä osallistuu uusien seurannan työkalujen, kuten julkisten hankintojen tietovarannon ja tekoälyyn perustuvien tietokanta-analyysien kehittämiseen, pääsääntöisesti virkatyönä. Työkalut ovat kaikkien hankintayksiköiden käytettävissä omien tavoitteiden seurannan kehittämiseen ja toteuttamiseen. Seurantaryhmä tekee osana toimintaa tavoitteiden ja niiden toimeenpanon jatkuvaa arviointia.

Seurantaryhmä tekee tiedonvaihtoa EU- ja OECD-maiden kanssa virkatyönä julkisten hankintojen ekologisten tavoitteiden ja ohjelmien osalta, sekä osallistuu tunnistettuihin yhteistyöverkostoihin.

Laajempi väliarviointi toteutetaan vähintään yhden kerran ennen tavoitevuotta 2035, jolloin arvioidaan tavoitteiden päivittämisen tarvetta yhteistyössä hankintayksiköiden sekä toimialojen kanssa. Loppuarviointi toteutetaan vuonna 2036. Arvioinnit koostuvat Hilma-dataan perustuviin jalanjälkiseurantalaskennoista ja

asiantuntija-arvioinneista, ja sisältävät yritysvaikutusten tarkastelun. Väli- ja loppuarvioinneissa arvioidaan tarvetta päivittää ja lisätä tavoitteita saavutettujen tulosten valossa sekä huomioidaan säädöskehityksen myötä tulevat päivittämisen tarpeet. Arvioinnit toteutetaan yhteistyössä asiantuntijoiden ja toimialojen kanssa.

Julkisten hankintojen ekologisten tavoitteiden edistämistä toteutetaan olemassa olevien resurssien puitteissa.